

PÖLISRAHVASTE KOOSTÖÖKOGU PÖÖRDUMINE EESTI ELUJÕU II KONGRESSI POOLE

Eesti Vabariigi põhiseadus algab oma preambulas sõnadega:

Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 1918. aasta 24. veebruaril, mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele, mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, **mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade** – võttis Eesti rahvas 1938. aastal jõustunud põhiseaduse § 1 alusel 1992. aasta 28. juuni rahvahääletusel vastu järgmise põhiseaduse.

Kõneldes täna eestluse elujõust, ei ole võimalik mööda vaadata 106 aastat tagasi toimunud **riikliku enesemääramise subjektiks** olnud **eesti rahva mõistest ja sisemisest korraldusest**, mille järgi oli möödapääsmatu kirjeldada välja kuulutatud riigi rahvast ja territooriumit ning sõnastada esmakordselt kaasaegse riigi olemus, mis kõlas järgnevalt:

Eestimaa tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides, kuulutatakse tänasest peale ISESEISVAKS DEMOKRATLISEKS VABARIIGIKS.

Iseseisva Eesti vabariigi piiridesse kuuluvad: Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linna ja tema ümbruskonnaga, Tartumaa, Võrumaa, Viljandimaa ja Pärnumaa ühes Lääne mere saartega - Saare-, Hiiu- ja Muhumaaga ja teistega, kus Eesti rahvas suures enamikus põliselt asumas. Vabariigi piiride lõpulik kindlaksmääramine Lätimaa ja Vene riigi piiriäärsetes maakohtades sünnib rahvahääletamise teel, kui praegune ilmasõda lõppenud.

Järgnes võit Vabadussõjas ja **algas vastuoluline ja välist tunnustust vajav õigusloomet kujundav põhiseaduslik protsess**, mille kohta on professor Jüri Uluots kirjutanud järgmist:

*Eesti vabariigi tekkimisega on kerkinud üles küsimus, kas see riik on saabunud juhuslikult või on selleks olnud kindlamad eeldused. On selge, et Vabariik ei ole loonud uut õigust, vaid kõik põhineb eelnevale, olnule. Õiguslikud instituudid ei saabu järsku, vaid arenevad eelnevatest. Eesti õiguse ajalugu on kahtlemata juba sügavalt juurdunud meie rahvast ja ei ole mõni provintsiaal-ajalugu, vaid on mõjutatud teiste riikide õiguse ajaloost. **Eesti õigus rajaneb Vene omale, see omakord Rootsi, Poola ja Taani õigusele, mis on välja kasvanud keskaegsest õigusest.** Ka keskaeg ei saanud luua päris uut, vaid rajas ikka millelegi eelnevale. Järelikult peame oma kodumaa õigusajaloo uurimist algatama mitte 13. sajandist, vaid hoopis kaugemast minevikust. **See on hoopis uus konstruktsioon Eesti õiguse ajaloo käsitlemisel ja selle järgi me lähtume eelnevalt hilisemale.** See konstruktsioon võimaldab meile objektiivse vaatluse Eestimaa õiguse ajaloo tundmaõppimisel.*

Mida siis Uluots silmas pidas? Eks ikka **õigusruumi**, mis ongi eelduseks rahvuse, keele ja kultuuri säilimisele läbi aegade ning pidas sellega möödapääsmatuks **põhiseadusliku korra alusena muistsele õigusele toetuva konstitutsioonilise korra kehtestamist**.

See aga tähendanuks Shveitsi tüüpi konföderatsiooni sarnast riiklust Manifestis loetletud Maade rahvaste liiduna ja **mitte keskvõimu keskset unitaarriiki**, mille hädad on tänaseks lahustunud rahvusliku identiteedi ja ilma identiteedita ka elujõuetu rahvuse olemuse üheks peamiseks põhjuseks.

*Lahti seletatuna: unitaarriigi puhul lisandub **meelevaldne haldusjaotus ja OSALUSDEMOKRAATIA PUUDUMINE, MILLE KOHTA TÄIDAB ESINDUSDEMOKRAATIA**, kõik on riigikeskne ja ülevalt alla suunatud. Kõneldakse küll õigusriigist, kuid selle all mõistetakse seadusriiki.*

Tagasi tulles Põhiseaduse preambula juurde, peame oluliseks, et Põhiseaduse aluspõhimõtted ei piirdu ainult preambulis nimetatud ideede, väärtuste ja tõekspidamistega.

Eesti 1920. ja 1938. a PS-de ettevalmistamise käigus Asutavas Kogus ning Rahvuskogus kostis sageli väljend „**meie rahva ajalooline konstitutsioon**“ ning probleemidele lahendusi otsides jõuti tihtipeale PS juurteni – meie kaugete esivanemate rikkalike kogemuste, väärtuste ja tõekspidamisteni, mis on läbi teinud sajandeid kestnud eluvõitluse praktilise kontrolli ja osutunud paljuski igihaljaks tänapäevalgi.

J. Uluots põhjendas PS tugeva rahvusliku vundamendi vajadust just sellega, et eesti rahvas ei tee ainult praegu oma esindajate kaudu PS-i, vaid PS kui rahva elu algkorraldus ulatub tagasi minevikku, isegi ürgsesse minevikku.

Kuid rahvuslikult arengult väärtuskogemuste kaasavõtmine ei tähenda aluspõhimõtete minevikku kapseldumist. Vastupidi – suure üldistusastmega üldinimlikud püsiväärtused aluspõhimõtetena jätavad ruumi ka uutele.

Eesti asutavates kogudes on valitsenud erimeelsused selles osas, kas PS väärtustik juurdub Eesti kaugemas ajaloos.

1920. a kerkis Asutavas Kogus küsimus, millisel määral peaks Eesti Vabariigi PS kujundamisel võtma arvesse vana Eesti riigi kogemust.

Põhiseaduskomisjoni aruandja K. Asti sõnul ei saanud valitsemise vormi luua minevikule toetudes. „Kuigi Eesti omal ajal riiklik ja rahvuslik üksus on olnud, siis eraldab meid ometi tollest ajast sarnane ajaloovöö, et kõik traditsioonid ja mälestused ununesid. Praegu tuleb Eesti pikast ja põlisest isevalitsemise survest, ja sellest ajast ei ole meil mitte mingisuguseid meile praegu tarvilikke kogemusi. Kui meie tahame leida parajat ja ajasündsat valitsemise viisi, siis peame pöörama demokraatia tarkuse poole, mitte Eesti rahva ajaloolise tarkuse poole.“ (Asutava Kogu protokollid, nr 140, 10.06.1920, v 889.)

1937. a väitis J. Uluots aga Rahvuskogus, et PS koostamisel peab lähtuma rahva ajaloolisest konstitutsioonist. Uluotsa sõnul arvestas arutlusel olnud PS eelnõu „niipalju kui vähegi võimalik [---] kõiki neid eesti rahva elus esinevaid nõ põhiinstitutsioone, nagu need ajaloo kestel on kujunenud”.

Põlisrahvaste Koostöökogu asutanud virulased, läänlased ja saarlased on oma enesemääramistes ja deklaratsioonides lähtunud põhimõttest, et **eesti rahvuse elujõud** saab tugineda vaid selle rahvuse moodustanud kindlat identiteeti omavate ja lseiseisvuse Manifestis loetletud Maade rahvaste elujõule.

Nimetatud Maade rahvad eesti rahva tuumikrahvastena vastavad kindlalt rahvusvahelise õiguse põhimõtete järgi rahvastele, kelle kohta kehtivad sellekohased põlisrahvaste kaitseks vastu võetud õigusaktid:

- 07.09.2007 a. ÜRO Põlisrahvaste õiguste deklaratsioon,
- 1989 a. Põlisrahvaste ja hõimurahvaste konventsioon C- 169,
- 03.07.2018 a. Euroopa Parlamendi resolutsioon maailma põlisrahvaste õiguste rikkumise, sealhulgas maa hõivamise kohta.

Nendes lepetes sätestatud rahvusvahelise õiguse põhimõtted ja normid on Eesti Vabariigile siduvad läbi Põhiseaduse, mille **§ 3. näeb ette, et** Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. **Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa.**

Arvesse võttes reaalseid olusid, mis on tinginud ka Eesti Elujõu II Kongressi kokkukutsumise, on Põlisrahvaste Koostöökogu vastu võtnud järgneva deklaratsiooni:

Liivil, Kullamaa kihelkonnas, Läänemaal 20.04.2023

Läänemaa, Virumaa ja Saaremaa põlisrahvaste koostöökogu võttis vastu Eesti Vabariigi territooriumil elavate põlisrahvaste õiguste deklaratsiooni, mis tugineb põlisrahvaste enesemääramisõigusel.

Eesti Vabariigi jurisdiktsiooni alusel territooriumil elavate põlisrahvaste õiguste DEKLARATSIOON

(lugemiseks klõpsa)

See deklaratsioon võeti vastu vahetult enne Võro I Kongressi, sest läänlased, virulased ja saarlased teostasid oma enesemääramised enne võrokesi ja meie koostöökogu oli selleks ajaks juba loodud.

Elame oludes, kus enamus valitsevast rahvast on linnastunud ja avatud kodanikuühiskonnana ei huvitu või vastandub põlisrahvaste õiguste tunnustamisele. See on hetkel ka riigi ametlik seisukoht.

Põlisrahvaste õigustest lähtuvad eesmärgid on erinevalt kodanikuühiskonna omadest selgelt väljendatavad, ei vaja põhjendamist ning ei oma alternatiive.

Hoogu koguv põlisrahvaste liikumine ei eelda, et riigivõim ja kaaskodanikud peaksid meid esmalt tunnustama ja alles siis saaksime me hakata oma õigustest kõnelema.

Esmatunnustust vajamegi me esmalt teistelt enda sugustelt. Põlisrahvaste Koostöökoguga liitunud saarlaste, läänlaste ja virulaste esindajad sõlmisid meie vastastikuse tunnustamise lepingud eelmisel aastal. Töötame selle nimel, et sel aastal lisanduksid järgmised, juba detailsemad koostöölepped.

Kaaskodanikest eestlaste parema ning mõtlemisvõimelise osa poolt vajame me esmalt mõistmist, et ka eestluse elujõud tugineb otseselt meie põlisrahvaste elujõule.

Eelkõneldu põhjal jääb soovida Eesti Elujõu II Kongressil osalejatele mõistmist, edasist koostööd ja edu!

Läänemaa, Virumaa ja Saaremaa põlisrahvaste tegevuse ja seisukohtadega saab tutvuda kodulehel: maarahvas.ee

